

sed supplicia sempiterna. Hic ergo exquiritur Dei lex, quandiu in ea proficitur, et sciendo et diligendo; ibi autem plenitudo ejus manet ad fruendum, non remanet ad quaerendum. Sic etiam illud dictum est, « Quærite faciem » ejus semper¹. » Ubi « Semper, » nisi hic? Non enim et ibi quaeremus Dei faciem, ubi videbimus facie ad faciem². Aut si recte dicitur exquiri, quod sine fastidio diligitur, et id agitur ne amittatur; semper omnino sine fine quaeremus legem Dei, hoc est, veritatem Dei: in hoc quippe ipso dicitur Psalmo, « Et lex tua veritas³. » Quæritur nunc, ut teneatur; tunc tenebitur, ne derelinquatur: sicut de Spiritu Dei dictum est, quod omnia scrutetur, etiam altitudines Dei⁴; non utique ut quod nescit inveniat, sed quia nihil relinquat omnino quod nesciat.

IV. Gratia itaque Dei nobis præcipue commendatur, quando sibi legem poni poscit a Domino, qui utique jam legem secundum litteram noverat. Sed quia littera occidit, spiritus autem vivificat⁵; orat per Spiritum faciat, quod per litteram sciebat; ne per scientiam mandati non observati etiam prævaricationis ei crimen accedat. Quanquam etiam ut sciatur lex quomodo scienda est, id est, ut intelligatur quid sibi velit, quare sit eis posita qui eam non erant servaturi, qui habeat utilitatis etiam hoc ipsum quod « Lex subintravit, ut abundaret deficitum⁶, » nemo comprehendit, nisi a Domino acceperit intellectum: unde iste adjungit, et dicit: « Da mihi intellectum, et scrutabor » legem tuam, et custodiam illam in toto corde meo⁷. » Cum enim quisque legem scrutatus fuerit, et ad ejus alta pervenerit, in quibus tota pendet; profecto debet Deum diligere ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente; et proximum suum tanquam se ipsum. In his enim duobus

¹ Psal. civ, 4. — ² 1 Cor. xiii, 12. — ³ Psal. cxviii, 142. — ⁴ 1 Cor. ii, 20. — ⁵ 2 Cor. iii, 6. — ⁶ Rom. v, 20. — ⁷ Psal. cxviii, 34.

præceptis tota Lex pendet et Prophetæ¹. Hoc videtur promississe, cum dixit: « Et custodiam illam in toto corde » meo. »

V. Sed quia et hoc minus valet viribus propriis, nisi adjuvemur ab illo qui jubet, ut faciat quod jubet, « Deduc » me, inquit, in semita mandatorum tuorum, quia ipsam » volui². » Parum est mihi voluntas mea, nisi in eo quod volui, me ipse deducas. Et certe ipsa est semita, hoc est, via mandatorum Dei, quam se, dilatato ab illo corde suo, cucurrisset jam dixerat. Quam propterea etiam semitam vocat, quia angusta est via quæ ducit ad vitam³; et cum sit angusta, nisi dilatato corde non curritur.

VI. Sed quoniam adhuc proficit, adhuc currit; et ideo divinum auxilium quo deducatur inquirat, quia neque volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei⁴: denique quia et ipsum velle Deus operatur in nobis⁵, præparatur enim voluntas a Domino; sequitur et dicit: « Inclina cor » meum in testimonia tua, et non in avaritiam⁶. » Quid est inclinatum cor ad aliquid habere, nisi hoc velle? Et voluit ergo, et orat ut velit. Voluit, cum dicit: « Deduc me in semita » mandatorum tuorum, quia ipsam volui: » orat autem ut velit, cum dicit: « Inclina cor meum in testimonia tua, » et non in avaritiam. » Hoc itaque orat, ut in ipsa voluntate proficiat. Quæ sunt autem Dei testimonia, nisi quibus sibi ipse attestatur? Testimoniis enim aliquid probatur; ac per hoc justificationes Dei et mandata Dei testimoniis Dei probantur; et quidquid nobis persuadere vult Deus, suis testimoniis persuadet: in quæ iste petit inclinari cor suum, et non in avaritiam. Testimoniis quippe suis agit nobiscum Deus, ut eum gratis colamus; quod impedit avaritia radix omnium malorum. Tali verbo græco hic ap-

¹ Matth. 37-40. — ² Psal. cxviii, 35. — ³ Matth. vii, 14. — ⁴ Rom. ix, 16. — ⁵ Philip. ii, 13. — ⁶ Psal. cxviii, 36.

pellat, a quo possit intelligi generalis avaritia, qua plus appetit quisque quam sat est: *πλέον* enim latine plus est; *ἔξῃς* habitus est, ab eo quod est habere. Ergo a plus habendo appellata est *πλεονεξία*, quam latini interpretes in hoc loco nonnulli interpretati sunt « Emolumentum, » quidam vero « Utilitatem; » sed melius qui « Avaritiam. » Dicit autem Apostolus: « Radix enim omnium malorum avaritia est ¹. » Sed in græco, unde in nostram linguam verba ista translata sunt, non legitur apud Apostolorum *πλεονεξία*, quod in loco isto Psalmi hujus; sed *φιλαργυρία*, quo verbo significatur amor pecuniæ. Verum Apostolus intelligendus est isto nomine genus significasse per speciem, id est, per amorem pecuniæ universalem generalemque avaritiam, quæ vere radix est malorum omnium. Nam ipsi primi homines per serpentem decepti et dejecti non fuissent, nisi plus quam acceperant habere, et plus quam facti fuerant esse voluissent. Hoc quippe ille promiserat dicens: « Eritis sicut dii ². » Ergo ista *πλεονεξία* subversi sunt. Plus enim volentes habere quam acceperant, et quod acceperant amiserunt. Cujus vestigium veritatis, quæ ubique dispersa est, et in forensi jure deprehensum est, quo institutum est, ut plus petendo causa cadat: id est, ut qui plus petierit quam ei debetur, et quod ei debebatur amittat. Omnis autem a nobis circumciditur avaritia, si gratis colatur Deus. Ad quod sanctum Job in agone tentationis ipse provocat inimicus, cum de illo dicit: « Numquid gratis colit Job Deum ³? » Putabat enim diabolus, quod in Deo colendo vir justus cor inclinatum haberet in avaritiam, et causa emolumenti vel utilitatis rerum temporalium, quibus eum ditaverat Dominus, velut mercenarius ei pro tali mercede serviret: sed quam gratis Deum coleret, tentatus apparuit. Si ergo cor non habeamus in-

¹ 1 Tim. vi, 10. — ² Gen. iii, 5. — ³ Job. 1, 9.

clinatum in avaritiam, Deum non colimus nisi propter Deum, ut sui cultus ipse sit merces. Ipsum diligamus in se ipso, ipsum diligamus in nobis, ipsum in proximis nostris quos diligimus sicut nosmetipsos, sive habeant eum, sive ut habeant eum. Quod nobis quoniam ipso donante confertur, ideo illi dicitur: « Inclina cor meum in testimonia tua, et non in avaritiam. » Sed quæ sequuntur, alio sermone tractanda sunt.

SERMO XII.

I. SEQUITUR in Psalmo, quem suscepimus disserendum, « Averte oculos meos, ne videant vanitatem; in via tua vivifica me ¹. » A contrario differunt inter se vanitas et veritas. Hujus autem mundi cupiditas, vanitas: sed Christus, qui ex hoc mundo liberat, veritas. Ipse est et via, in qua se vult iste vivificari, quia ipse est et vita; ipse quippe, ait: « Ego sum via, veritas et vita ². » Sed quid est, « Averte oculos meos, ne videant vanitatem? » Numquid quandiu sumus in hoc mundo, possumus non videre vanitatem? « Omnis enim creatura vanitati subjecta est ³, » quæ intelligitur esse in homine; et, « Omnia vanitas: quæ abundantia hominis in omni labore suo, quo ipse laborat sub sole ⁴? » An iste fortassis hoc orat, ut non sit ejus vita sub sole, ubi omnia vanitas; sed in illo sit, in quo se vivificari petit? Ille quippe ascendit non super solem tantum, sed super omnes coelos, « Ut adimpleret omnia ⁵. » Et in illo magis quam sub sole vivunt, qui non inaniter audiunt quod dixit Apostolus: « Quæ sursum sunt

¹ Psal. cxviii, 37. — ² Joan. iv, 6. — ³ Rom. viii, 20. — ⁴ Eccli. 1, 2, 3. — ⁵ Ephes. iv, 10.

» quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens; quæ
 » sursum sunt sapite, non quæ super terram. Mortui
 » enim estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in
 » Deo¹. » Ac per hoc si vita nostra ibi est ubi veritas,
 non est vita nostra sub sole ubi vanitas. Sed hoc tam mag-
 num bonum magis habemus in spe, non tenemus in re.
 Et secundum spem nostram beatus Apostolus ista locutus
 est: quia et illud cum dixisset: « Vanitati creatura sub-
 » jecta est; » adjecit atque ait: « Non sponte, sed propter
 » eum qui subjecit in spe. » Ergo in spe, qua speramus
 nos adhæsurus contemplandæ veritati, subjecti sumus
 interim vanitati. Creatura quippe ista spiritualis, animalis,
 corporalisque omnis in homine est; imo homo est. Sponte
 peccavit, et inimica facta est veritati: sed ut merito pu-
 niretur, non sponte subjecta est vanitati. Denique post
 pauca, « Non solum autem, inquit, sed et nos ipsi primitias
 » spiritus habentes², » id est, qui nondum quidem ex toto
 quod sumus, sed ex ea parte qua pecoribus meliores su-
 mus, Deo, non vanitati subditi sumus, hoc est, per primi-
 tias spiritus: « Et ipsi in nobismetipsis ingemiscimus,
 » adoptionem expectantes redemptionem corporis nostri.
 » Spe enim salvi facti sumus. Spes autem quæ videtur,
 » non est spes: quod enim videt quis, quid sperat? Si au-
 » tem quod non videmus speramus, per patientiam
 » expectamus. » Quandiu itaque hic secundum carnem
 sumus, cujus adoptionem et redemptionem per patientiam
 spei adhuc expectamus; tandiu secundum id per quod
 sub sole sumus, vanitati subjecti sumus. Quandiu igitur
 ita sumus, unde possumus non videre vanitatem, cui
 etiam subjecti sumus in spe? Quid est ergo quod iste dicit:
 « Averte oculos meos, ne videant vanitatem? » An hoc
 petit, ut non quidem in hac vita quod in spe gerimus im-

¹ Coloss. iii, 1-3. — ² Rom. viii, 20-25.

pleatur, sed ut in ea sorte sit, quæ in illo quandoque possit
 impleri, cum « Liberabitur a servitute corruptionis, » et spi-
 ritu et anima et corpore, « In libertatem gloriæ filiorum
 » Dei, » ubi jam non videat vanitatem?

II. Possunt quidem verba ista sic intelligi, non præter
 regulam fidei: sed hic alius sensus, quem mihi fateor plus
 placere. Dominus in Evangelio dicit: « Si fuerit oculus
 » tuus simplex, totum corpus tuum lucidum erit. Si autem
 » oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tene-
 » brosum erit. Si ergo lumen quod in te est, tenebræ sunt,
 » ipsæ tenebræ quantæ erunt¹? » Proinde magni interest,
 cum aliquid boni facimus, cujus rei contemplatione facia-
 mus. Officium quippe nostrum, non officio, sed fine pen-
 sandum est; ut scilicet non tantum si bonum est quod
 facimus, sed præcipue si bonum est propter quod facimus,
 cogitemus. Hos oculos, quibus contemplamur quare facia-
 mus quod facimus, averti poscit ne videant vanitatem,
 id est, ne hanc attendat, propter quam faciat, cum boni
 aliquid facit. In qua vanitate præcipuum locum obtinet
 amor laudis humanæ, propter quam multa magna fece-
 runt, qui magni in hoc sæculo nominati sunt, multumque
 laudati in civitatibus gentium, quærentes non apud Deum,
 sed apud homines gloriam, et propter hanc velut prudenter,
 fortiter, temperanter, justeque viventes; ad quam perve-
 nientes perceperunt mercedem suam, vani vanam. Ab hac
 vanitate volens Dominus avertere oculos suorum: « At-
 » tendite, inquit, ne justitiam vestram faciatis coram ho-
 » minibus, ut videamini ab eis; alioquin mercedem non
 » habebitis apud Patrem vestrum, qui in cœlis est². »
 Deinde cum ipsius justitiæ quasdam partes exequeretur,
 præcipiens de eleemosynis, de oratione, de jejunio, ubi-

¹ Matth. vi, 22, 23. — ² Ibid. i.

que id admonuit, ne aliquid eorum propter gloriam hominum fiat, et ubique dicit eos qui propterea faciunt, percipisse mercedem suam, id est, non æternam, quæ sanctis reposita est apud Patrem, sed temporalem, quam quærunt qui contemplantur in suis operibus vanitatem: non quia ipsa laus humana culpanda est, (nam quid tam optandum est hominibus, quam ut eis placeant quæ debeant imitari?) sed propter ipsam laudem bene operari, hoc est vanitatem in suis operibus intueri. Quandoquidem et ipsa ab hominibus laus homini justo quantacumque provenerit, non ibi esse debet ejus finis boni, sed etiam ipsa referenda est ad laudem Dei, propter quem bona faciunt vere boni: quoniam non a se ipsis, sed ab illo fiunt boni. Denique in eodem sermone Dominus jam dixerat eis: «Luceat lumen vestrum» coram hominibus ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum, qui in cælis est¹. » Ubi finem posuit, hoc est, in gloria Dei, hoc debemus quando aliquid boni facimus intueri, si avertuntur a vanitate oculi nostri. Non ergo sit finis boni operis in laudibus hominum, sed ipsas laudes hominum corrigamus, et ad Dei laudes omnia referamus, a quo nobis datur quidquid in nobis sine laudantis errore laudantur. Porro si vanum est propter hominum laudes bona facere, quanto vanius propter adipiscendam pecuniam, vel augendam, sive retinendam, et si quid hujusmodi est commodi temporalis, quod nobis accedit extrinsecus? Quia «Omnia vanitas: quæ abundantia hominis in omni labore suo, quo ipse laborat sub sole?» Propter ipsam denique temporalem salutem non debemus facere bona opera nostra, sed potius propter illam quam speramus æternam, ubi bono immutabili perfruamur, quod nobis erit ex Deo, imo quod nobis est ipse Deus. Si enim sancti Dei propter hanc temporalem salutem bona

¹ Matth. v, 16. — ² Eccli. i, 2 et 12.

opera facerent, nunquam Martyres Christi bonum opus confessionis in ejusdem salutis amissione perficerent. Sed acceperunt auxilium de tribulatione, non intuentes vanitatem, quia vana salus hominis⁴; et diem hominum non concupierunt², quia homo vanitati similatus est, dies ejus sicut umbra prætereunt³.

III. Cum autem Deus rogatur, ut ea quæ videntur esse in nostra potestate, id est, oculorum aversio a videnda vanitate ab illo nobis concedatur, quid nisi ejus gratia commendatur? Nonnulli enim ab ea vanitate non avertunt oculos suos, quia putaverunt a se ipsis se fieri justos et bonos, et dilexerunt gloriam hominum magis quam Dei⁴; quia et ipsi homines sunt, qui sibi nimium placuerunt, et de sui arbitrii viribus præsumpserunt. Sed etiam hæc vanitas et præsumptio spiritus est⁵. Cum ergo dixisset: «Averte oculos meos, ne videant vanitatem; in via tua vivifica me⁶;» quæ via non vanitas, sed veritas est: deinde subjunxit: «Statue servo tuo eloquium tuum in timorem tuum⁷.» Quod quid est aliud, quam, Da mihi ut faciam quod eloqueris? Neque enim statutum est eloquium Dei his, qui in se movent illud contra faciendo; eis autem statutum est, in quibus immobile est. Statuit itaque Deus eloquium suum in timorem suum eis, quibus dat spiritum timoris sui: timoris autem non illius de quo dicit Apostolus: «Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore⁸;» hunc enim consummata charitas foras mittit timorem⁹: sed illius timoris, quem dicit Propheta spiritum timoris Dei¹⁰; timoris utique casti, permanentis in sæculum sæculi¹¹, timoris quo timetur offendi qui amatur. Aliter

¹ Psal. lxx, 13. — ² Jerem. xvii, 16. — ³ Psal. cxlv, 4. — ⁴ Joan. xii, 45. — ⁵ Eccli. vi, 9. — ⁶ Psal. cxviii, 37. — ⁷ Ibid. 38. — ⁸ Rom. viii, 15. — ⁹ Joan. iv, 18. — ¹⁰ Isai. xi, 3. — ¹¹ Psal. xviii, 10.

quippe timet adultera virum suum, aliter casta: adultera, ne veniat; casta, ne deserat.

IV. « Amputa, inquit, opprobrium meum, quod suspicatus sum; quia judicia tua suavia¹. » Quis est qui suum opprobrium suspicatur, et non magis novit suum quisque opprobrium, quam cujuslibet alienum? Suspiciari enim potius alienum potest homo, non suum; quoniam quod suspicatur, ignorat: in suo autem opprobrio non est cujusque suspicio, sed scientia, ubi loquitur conscientia. Quid est ergo quod ait: « Opprobrium meum, » quod suspicatus sum? » Nimirum de superiore sensu etiam iste ducendus est: quoniam quandiu non avertit homo oculos suos ne videant vanitatem, quod in se ipso agitur, hoc de aliis suspicatur; ut propter quod ipse colit Deum, vel propter quod bona opera facit, propter hoc credat et alterum facere. Possunt quippe homines videre quod agimus; cujus autem rei contemplatione agamus occultum est: et ideo datur suspicionibus locus, ut audeat homo judicare de occultis hominum, et falsa plerumque, et, si vera, tamen incognita temere suspicari. Propterea Dominus cum de ipso fine loqueretur, propter quem justitiam facere debemus, ut oculos nostros a contemplatione averteret vanitatis, monuit ne propter laudes hominum bona opera faciamus, dicens: « Attendite ne faciatis » justitiam vestram coram hominibus, ut videamini ab eis². » Monuit, ne propter pecuniam, dicens, « Nolite » vobis thesaurizare in terra: » et, « Non potestis Deo » servire et mammonæ³. » Monuit, ne propter ipsum necessarium victum atque vestitum, dicens: « Ne solliciti » sitis animæ vestræ quid manducetis, neque corpori » vestro quid induamini. » Et cum hæc omnia monuisset, quia possumus suspicari eos quos juste vivere videmus, et

¹ Psal. cxviii, 39. — ² Matth. vi, 1. — ³ Ibid. xix, et 24, 25.

quo fine faciant non videmus, propter aliquid hujusmodi benefacere; continuo subjecit: « Nolite judicare, ne judicemini⁴. » Unde et hic cum dixisset: « Amputa opprobrium » meum, quod suspicatus sum; addidit, quia judicia tua » suavia, » id est, judicia tua vera. Veritatis enim amator suave clamat esse quod verum est; hominum autem judicia de occultis hominum, non suavia, quia temeraria. Et ideo suum dixit opprobrium, quod de aliis est suspicatus; quia hoc et Apostolus ait: « Comparantes semetipsos sibi » metipsis⁵, non intelligunt: » hoc enim proclivius homo suspicatur in alio, quod sentit in se ipso. Hoc itaque opprobrium suum petebat auferri, quod in se senserat, et in aliis fuerat suspicatus; ut non esset diabolo similis, qui de occultis sancti Job suspicatus est, quod non gratis Deum coleret, quem poposcit tentandum, ut crimen quod objiceret inveniret⁶.

V. Sed cum libenter alterius opprobrium non nisi æmulatione suspicetur, dum bonum opus reprehendi non potest, quia se asserit quod apertum est; et quo fine fiat reprehenditur, quia non se exerit quod occultum est; atque ita male suspicari eum libet cui libet, non videndo quod latet, et invidendo quod eminent: profecto contra hoc malum, quo quisque libenter de homine malum quod non perspicit suspicatur, charitas habenda est, quæ non æmulatur⁴; quam Dominus præcipue commendat, dicens: « Mandatum novum do vobis, ut vos invicem diligatis⁵: » et, « In hoc scient omnes quia Discipuli mei estis, si dilectionem habueritis in invicem. » Et de dilectione Dei et proximi loquens, « In his, inquit, duobus mandatis tota » Lex pendet et Prophetæ⁶. » Unde et iste contra suæ suspicionis opprobrium, quod desiderat amputari, « Ecce,

⁴ Matth. viii, 1. — ⁵ 2. Cor. x, 32. — ⁶ Job. i, 9-11. — ⁴ 1 Cor. xiii, 4. — ⁵ Joan. xiii, 14, et 35. — ⁶ Matth. xxii, 40.

» inquit, concupivi mandata tua; in tua justitia vivifica me¹. » Ecce concupivi ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente diligere te, et proximum sicut me: non in mea, sed « In tua justitia vivifica me; » hoc est, ista charitate quam concupivi, imple me. Adjuva ut faciam quod commendas, dona ipse quod mandas. « In tua justitia vivifica me: » quia in me unde morerer habui, unde autem vivam non invenio nisi in te. « Justitia tua Christus est, qui » factus est nobis sapientia a Deo, et justitia, et sanctificatio, et redemptio: ut, quemadmodum scriptum est, » Qui gloriatur, in Domino gloriatur². » Et in illo invenio mandata tua quæ concupivi, ut in tua justitia, hoc est, in illo, vivifices me. Ipse est enim Verbum Deus; et Verbum caro factum est³, ut esset et proximus meus.

SERMO XIII.

I. SERMONI pristino, quem de Psalmo qui est omnium prolixissimus, nuper habuimus, de verbis ejus quæ sequuntur iste jungendus est. Hæc verba sunt: « Et veniat » super me misericordia tua, Domine⁴. » Quæ sententia superiori videtur annexa: non enim ait: « Veniat super me; » sed ait: « Et veniat. » Est autem illa superior, « Ecce » concupivi mandata tua; in tua justitia vivifica me. » Deinde sequitur: « Et veniat super me misericordia tua, Domine. » Quid hic ergo poscit, nisi ut mandata quæ concupivit, per ejus misericordiam faciat qui mandavit? Exponit enim quodam modo quid dixerit; « In tua justitia vivifica me: » cum subjungit, « Et veniat super me misericordia tua, Domine,

¹ Psal. cxviii, 40. — ² 2 Cor. I, 30, 31. — ³ Joan. I, 14. — ⁴ Psal. cxviii, 41.

» salutare tuum secundum eloquium tuum: » hoc est, secundum promissionem tuam. Unde nos vult Apostolus filios promissionis intelligi¹: ne arbitremur nostrum esse quod sumus, sed totum Dei gratiæ retribuamus. « Factus est » enim nobis Christus sapientia a Deo, et justitia et sanctificatio, et redemptio; ut, quemadmodum scriptum est, » Qui gloriatur, in Domino gloriatur². » Quod ergo ait: « In tua justitia vivifica me; » in Christo utique vivificari cupit, et ipsa est misericordia quam super se poscit venire. Ipse Christus est et « Salutare Dei; » quo verbo exposuit quam misericordiam diceret, ubi ait: « Et veniat » super me misericordia tua, Domine. » Si ergo quærimus quæ sit ista misericordia, audiamus quod sequitur: « Salutare tuum secundum eloquium tuum. » Ab eo quippe hoc promissum est, « Qui vocat ea quæ non sunt, tantum quam sint³. » Nondum enim erant quibus promitteretur, ne quisquam de meritis gloriaretur. Et quibus promissum est, etiam ipsi promissi sunt, ut totum corpus Christi dicat: « Gratia Dei sum id quod sum⁴. »

II. » Et respondebo, inquit, exprobrantibus mihi verbum⁵. » Utrum, « Verbum exprobrantibus; » an, « Verbum respondebo, » ambiguum est: sed quodlibet eorum Christum sonat. Ipsum enim nobis exprobrant, quibus est crucifixus vel scandalum, vel stultitia⁶: ignorantes quia Verbum caro factum est, et habitavit in nobis; quod Verbum in principio erat, apud Deum erat, et Deus erat⁷. Sed etsi non ipsi Verbum exprobrant quod eos latet, quia divinitas ejus ab eis non cognoscitur, a quibus ejus infirmitas in cruce contemnitur; nos tamen Verbum respondeamus, nec exprobratione terreamur aut confundamur. « Verbum enim si cognovissent, nunquam Dominum

¹ Rom. ix, 8. — ² 1 Cor. I, 30, 31. — ³ Rom. iv, 17. — ⁴ 1 Cor. xv, 10. — ⁵ Psal. cxviii, 42. — ⁶ 1 Cor. I, 23. — ⁷ Joan. I, 1 et 14.

» gloriæ crucifixissent¹. » Ille autem respondet Verbum exprobrantibus, super quem venit misericordia Dei : hoc est, ipsum salutare ejus venit ut protegat, non ut conterat. Nam super quosdam conterendos venturus est, qui nunc in eum, dum spernunt ejus humilitatem, offendendo quassantur. Sic enim dicit in Evangelio : « Qui ceciderit » super lapidem istum, conquassabitur; super quem vero » ceciderit, conteret eum². » Qui ergo nobis exprobrant, offendunt, et cadunt in eum. Nos autem ne offendamus et cadamus, opprobria eorum ne timeamus, sed respondeamus eis verbum. « Hoc est verbum fidei quod prædicamus. Quia si credideris, inquit, in corde tuo quia Dominus est Jesus, et confessus fueris in ore tuo quia Deus illum suscitavit a mortuis, salvus eris. Corde enim creditur ad justitiam, ore autem confessio fit in salutem³. » Parum est ergo in corde habere Christum, et nolle confiteri dum timetur opprobrium; sed exprobrantibus respondendum est Verbum. Ut autem hoc Martyres possent, promissum est eis, et dictum : « Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis⁴. » Ideo et iste cum dixisset : « Respondebo exprobrantibus mihi verbum; » continuo sequitur, « Quoniam speravi in verbis tuis : » quod est utique, in promissis tuis.

III. Sed quoniam plurimi quamvis ad ipsum corpus, cujus hæc verba sunt, pertinentes, gravi pondere persecutionis urgente non valuerunt sustinere exprobrationem, et Christum deficiendo negaverunt, ideo sequitur : « Et ne auferas de ore meo verbum veritatis usque valde⁵. » Ex ore suo quippe dicit, quia unitas corporis loquitur, in cujus membris etiam illi deputantur, qui defecerunt ad

¹ 1 Cor. ii, 8. — ² Luc. xi, 18. — ³ Rom. x, 8-10. — ⁴ Matth. x, 20. — ⁵ Psal. cxviii, 43.

horam negando, sed poenitendo postea revixerunt, vel etiam martyrii palmam, quam perdiderant, reparata confessione sumpserunt. Non igitur « Usque valde, » vel sicut quidam codices habent, non « Usquequaque, » hoc est, non omnimodo, ex ore Petri, in quo erat typus Ecclesiæ, verbum veritatis ablatum est : quia etsi ad horam negavit timore turbatus, tamen flendo est reparatus¹, et confitendo est postea coronatus. Totum itaque corpus Christi loquitur, id est, Ecclesiæ sanctæ universitas : in quo toto corpore sive quia, negantibus plurimis, remanserunt fortes, qui usque ad mortem pro veritate certarent; sive quia et ex iis qui negaverant multi reparati sunt, non est ablatum ex ejus ore verbum veritatis « Usque valde. » Quod autem ait, « Ne auferas, » intelligendum est, Ne auferri sinas; propter quod orando dicimus : « Ne nos inferas in tentationem². » Et ipse Dominus ad Petrum, « Rogavi, inquit, pro te ne deficiat fides tua³ : » hoc est, ne auferatur ex ore tuo verbum veritatis « Usque valde. » Sequitur, « Quia in judiciis tuis speravi; » vel sicut de græco quidam diligentius expresserunt, « Supersperavi⁴ : » quod verbum etsi minus usitate compositum est, tamen implet veritatis interpretandæ necessitatem. Attentius ergo nobis loci hujus rimandus est sensus, ut intelligamus, quantum Deus adjuvat, quid sibi velit, « In verbis tuis speravi, In judiciis tuis supersperavi. Respondebo, inquit, exprobrantibus mihi verbum, quoniam speravi in verbis tuis : » id est, quoniam mihi hoc ipse promisisti. « Et ne auferas ex ore meo verbum veritatis usque valde, quoniam in judiciis tuis supersperavi : » id est, quoniam judicia tua, quibus me corripis et flagellas, non solum mihi non auferunt spem, verum augent etiam; quoniam quem diligit

¹ Matth. xxvi, 70-75. — ² Id. vi, 13. — ³ Luc. xxii, 32. — ⁴ Græc. ἐπὶ λήπια.

Dominus corripit; flagellat autem omnem filium quem recipit¹. Ecce autem sancti et humiles corde de te præsumendo in persecutionibus non defecerunt: ecce etiam qui de se præsumendo defecerunt, et tamen ad ipsum corpus pertinuerunt, sibi innotescendo fleverunt, et tuam gratiam solidius invenerunt, quia suam superbiam perdidierunt. Ergo « Ne auferas ex ore meo verbum veritatis usque valde, quia in iudiciis tuis supersperavi. »

IV. « Et custodiam legem tuam semper. » Id est, si non abstuleris ex ore meo verbum veritatis, « Custodiam legem tuam semper; in sæculum et in sæculum sæculi². » Ostendit quid dixerit, « Semper. » Aliquando etenim « Semper » intelligitur, quando hic vivitur; sed non est, « In sæculum et in sæculum sæculi: » melius quippe ita interpretatum est, quam sicut quidam codices habent, « In æternum et in sæculum sæculi: » quia non potuerunt dicere, et in æternum æterni. Lex itaque ista intelligenda est, de qua dicit Apostolus, « Plenitudo legis charitas³. » Hæc enim a sanctis, quorum ex ore non aufertur verbum veritatis, hoc est, ab ipsa Christi Ecclesia custodietur, non solum in hoc sæculum, id est, donec finiatur hoc sæculum; sed etiam in alterum, quod appellatur « Sæculum sæculi. » Neque enim præcepta legis, sicut hic, etiam ibi accepturi sumus quæ custodiamus, sed ipsam legis, ut dixi, plenitudinem sine ullo peccandi timore servabimus: quia et Deum plenius, cum viderimus, amabimus, et proximum, quia Deus erit omnia in omnibus⁴; nec falsæ cuiquam de proximo suspicioni erit locus, ubi nullus ulli erit occultus.

¹ Hebr. xii, 6. — ² Psal. cxviii, 44. — ³ Rom. xiii, 10. — ⁴ 1 Cor. xv, 28.

SERMO XIV.

I. SUPERIORES versus prolixi Psalmi hujus orationem habent; hi autem qui sequuntur, de quibus nunc disputandum est, narrationem. Petebat enim homo Dei superius adjutorium gratiæ Dei, cum dicebat: « In tua justitia vivifica me; et veniat super me misericordia tua, Domine: » et alia similia vel supra vel infra. Nunc autem dicit: « Et ambulabam in latitudine; quoniam mandata tua exquisivi. Et loquebar in testimoniis tuis in conspectu regum, et non confundebar. Et meditabar in mandatis tuis quæ dilexi. Et levavi manus meas ad mandata tua, quæ dilexi, et exercebar in justificationibus tuis¹. » Ubi narrantis verba sunt, non petentis; velut, impetratis quæ petiverat, confiteatur in Dei laudibus qualem illum fecerat misericordia Domini, quam super se venire poposcerat. Neque enim hæc ita superioribus conjunxit, ut diceret, « Et ne auferas ex ore meo verbum veritatis usque valde, quia in iudiciis tuis supersperavi, et custodiam legem tuam semper, in sæculum et in sæculum sæculi, et ambulabo in latitudine, quia mandata tua exquisivi. Et loquar in testimoniis tuis in conspectu regum, et non confundar; » et cætera isto modo; sic enim videtur sequentia præcedentibus debuisse connectere; sed ait: « Et ambulabam in latitudine. » Ubi copulativa conjunctio, id est, « Et, » velut inconsequens posita est; quia non ait: Et ambulabo, quomodo dicebat: « Et custodiam legem tuam semper. » Aut certe si optativo mododictum est: « Custodiam legem tuam; » non ait, Et ambulabam in latitudine, quasi utrumque optavit, et poposcerit: sed ait: « Et ambulabam in latitudine. » Ubi si conjunctio

¹ Psal. cxviii, 40-48.